

BOEKEN

LUDO BETTENS, LIONEL VANVELTHEM, DAWINKA LAUREYS

EPOPÉE, LA CENTRALE GÉNÉRALE FGTTB LIÈGE-HUY-WAREMME: MAÎTRE D'OEUVRE DE L'UNITÉ OUVRIÈRE?

Ludo BETTENS, Lionel VANVELTHEM, Dawinka LAUREYS, m.m.v. Camille BAILLARGEON & Geoffrey GOBLET, *Epopée, La Centrale Générale FGTTB Liège-Huy-Waremme: maître d'oeuvre de l'unité ouvrière?*, IHOES, 2020, ISBN 978-2-9600582-4-6

De ploeg van het Institut d'histoire ouvrière, économique et sociale (IHOES) schreef een studie over de afdeling Luik-Hoei-Borgworm van de grootste socialistische vakbond, de Algemene Centrale (AC) van het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV). De aangezochte fotografen, grafici en striptekenaars tillen het werk naar een hoger illustratief niveau. Zij zetten aan om op inventievere manieren te kijken naar de vakbondsgeschiedenis en die dus ook anders naar buiten te brengen. Geen overbodige luxe. De media zetten vakbonden al te vaak weg als relictten uit het verleden die vasthouden aan oude recepten om zich staande te houden. Dit beeld staat echter haaks op de resultaten van recente onderzoeken. Die geven aan dat werknemers vakbonden niet alleen nodig achten, maar ook als belangenverdediger op de werkvloer waarderen. Een onderzoek van Randstad kort voor de sociale verkiezingen van november 2020 geeft aan dat 69 procent van alle werknemers van mening is dat de vakbond een zetel verdient in de raad van bestuur van de onderneming waar ze werken. Randstad noteerde ook dat 70 procent van de werknemers vertrouwen in de vakbond heeft en dat 53 procent er zich zelfs sterk bij betrokken voelt. Een ander geluid dus.

Het werk telt vier hoofdstukken die samenvallen met de grote fasen van het Belgisch syndicalisme. In de eerste fase tot 1918 ontwikkelde het syndicalisme zich ondanks een vijandige staat, maar kwam het niet tot volle wasdom. Eerst verbood de overheid vakbonden, dan vertraagde ze hun groei door onder meer het stakingsrecht te beknotten. Dat maakte de opstartfase van de vakbeweging er een van trial-and-error. Door de opkomst van de Belgische Werkliedenpartij (BWP, 1885) en de Syndikale Kommissie (SK,

1898) kwam daarin verandering. De vakbonden werden blijvers, maar op een bescheiden niveau. Hun ledentallen bleven laag, net als hun impact. De voorlopers van de AC van Luik-Hoei-Borgworm (AC-LHB) vormden op die regel geen uitzondering. Hun situatie was zelfs nog complexer door de concurrentie van een sterke revolutionair-syndicale component, zeker in de houtnijverheid. Dat is geen uniek verhaal. Ook de Mechelse houtbewerkersbond kampte met een links-revolutionaire concurrent. Omdat het revolutionair syndicalisme in het Luikse ingebed was in een bredere historische traditie, was de *Union professionnelle des travailleurs du bois* (UPTB) getalsmatig en op de werkvloer meer dan een luis in de pels van de socialistische houtbewerkers. Volgens eigen cijfers telde de UPTB voor 1914 zowat 650 leden en de socialistische houtbewerkersbond hooguit 130. De revolutionair-syndicale invloed was minder prominent in de andere bonden die na WO I de AC-LHB vormden, met schilders, bouwarbeiders en diverse vakken. Door de sterke politieke aanwezigheid van de socialisten in de provincie en in de stad Luik wogen zij op de loon- en arbeidsvoorwaarden bij openbare aanbestedingen en stonden ze model voor de privésector. Omdat de revolutionaire component een eigen vakbond had, is het niet zo vreemd dat de voorlopers van de AC-LHB, anders dan die bond, kozen voor een onderhandelings-syndicalisme en niet voor een strijdsyndicalisme. De grote synergie tussen hun syndicale en politieke leiding in het Luikse, met als exponenten de broers François en Charles Van Belle in de houtindustrie, hielp daarbij. Kiezen voor een legalistische benadering tempert de strijdbaarheid ... François was gemeenteraadslid (1908) en schepen (1912) te Tilleur en na WO I volksvertegenwoordiger (1919), Charles was

provincieraadslid (1912) en later senator (1922).

Na WO I veranderde de AC-LHB niet van koers, maar de context waarin de bond functioneerde, wijzigde wel. In de tweede fase van het syndicalisme, van 1919 tot 1940, realiseerde de SK door de socialistische regeringsdeelname tijdens de oorlog een belangrijk deel van haar programma met de invoering van de achturige werkdag en de afschaffing van de beperkingen op het stakingsrecht. De syndicale ledentallen explodeerden en de vakbonden namen in paritaire comités, vooral in de grote sectoren, plaats aan de onderhandelingsstafel. Het overlegmodel kreeg vorm, maar sputterde al gauw. Dat mondde in 1936 uit in een algemene staking voor nog meer sociale verworvenheden, zoals het betaald verlof en de veertigurige werkweek in de zware sectoren. Ook de bonden die in 1920 de AC-LHB vormden, groeiden. De bouwarbeiders verzesvoudigden hun ledenaantal meteen na WO I tot 1600. Het initiële succes van de revolutionair-syndicale ‘concullega’s’ vertraagde het groeiritme van de houtbewerkers. Toch verviervoudigden ze hun leden tot 450. Eind 1920 telde de AC-LHB haast 6000 leden, het absolute maximum in het interbellum. In 1929 daalde het ledental tot een dikke 1000 om eind jaren 1930 de kaap van 4000 te ronden. De stijgende cijfers na het dieptepunt van 1929 kwamen er door doelgroepenwerking, de inning van ledenbijdragen aan huis (een ‘Vlaamse methode’) en door fusies met andere bonden (de glasbewerkers in 1934 en de kasseleggers in 1936). Traditioneel richtte de doelgroepenwerking zich op jongeren en vrouwen. Nu focuste ze ook op migranten en op de Vlaamse arbeiders die in het Luikse in de bouw en aan het Albertkanaal werkten om hen ‘uit de klauwen’ van de christelijke concurrent te houden. De AC-LHB wilde er

Betoging van de Centrale des travailleurs du bâtiment, de l'ameublement et des industries diverses in Luik, 16 juli 1928. (IHOES, Seraing)

zo ook voor zorgen dat de lonen en arbeidsvoorwaarden van de volwassen mannelijke Luikse arbeiders in de AC-sectoren niet onder druk kwamen te staan.

Het stuk over de Vlaamse arbeiders (pp. 103-105) is leerzaam, ook om de AC zelf beter te begrijpen. In het interbellum was de AC al een door Vlamingen gedomineerde centrale, een zeldzaamheid in de SK. Die dominantie werd gecontesteerd door de leiders van de AC-LHB, de broers Van Belle, die, hoewel van Vlaamse komaf, Waalse militanten waren. Volgens hen hielden de Vlamingen de centrale in een 'wurggreep', maar ze slaagden er niet in om daar structureel wat aan te doen. Net zomin stelden zij de lijn van de centrale in vraag. Die legde de nadruk op overleg en staatstussenkomst liever dan het conflict aan te gaan, wat als 'Vlaams' te bestempelen valt. Toch engageerde de AC-LHB zich in de algemene staking van 1936, wat leidde tot stijgende ledentallen en syndicale erkenning in grote bedrijven in de regio.

Naast syndicale concurrentie uit christelijke en revolutionaire hoek moest de AC-LHB ook afrekenen met sociale verzekeringsnetwerken van werkgevers en de (veel geringere) impact van de liberale bond. Die beconcurrerde de AC-LHB vooral in de aan Vlaanderen grenzende regio Hannuit met eigen verzekeringen aan gunstige lidmaatschapsvoorwaarden. Toch was de AC-LHB in zijn sectoren onmiskenbaar de sterkste bond. De regio Verviers bleef afzijdig omwille van niet-geëxpliciteerde meningsverschillen. Ook vandaag nog zijn de AC-LHB en AC-Verviers gescheiden entiteiten waarbij de laatste samenwerkt met de lokale afdeling van de voedingscentrale Horval.

In het interbellum richtte de AC-LHB zich op een caleidoscoop van beroepen: werknemers uit de bouw- en houtnijverheid, uit de ce-

ment-, de chemische en zelfs de textielnijverheid, steenbakkers, loodgieters, glasbewerkers, kasseileggers ... De AC-LHB behartigde ook steeds meer de belangen van vrouwen in firma's als de bandenfabriek Englebert. En terwijl de bond voor WO I vooral arbeiders op bouwerven en in kleine ateliers verdedigde, onderhandelde ze nadien in bedrijven van een veel grotere omvang, zoals Englebert waar in 1925 zowat 3500 mensen werkten. Ook dat leidde tot de professionalisering van de bond en de uitbreiding van het bestendigen-apparaat (van betaalde medewerkers).

Tijdens WO II steunden de broers François en Charles Van Belle, respectievelijk voorzitter en provinciaal secretaris van de AC-LHB, het syndicaal verzet tegen de bezetter en zijn collaboratievakbond om nadien in een nieuwe syndicale realiteit terecht te komen.

De vakbonden kwamen versterkt uit de oorlog en luidden daarmee de derde fase van het Belgisch syndicalisme in. Tijdens de oorlog hadden zij ons huidige sociale zekerheids- en sociaal-economisch overlegmodel onderhandeld, met voor zichzelf een adviserende rol op economisch vlak en een bestuursrol op het vlak van sociale zekerheid. Zo legden zij de basis voor de golden sixties waarin zij veel voor hun leden konden bekomen in ruil voor sociale vrede. Dat leidde tot een bijzondere hoge syndicalisatiegraad rond 1970. Het ledental van de AC-LHB steeg zelfs tot 12.000. Nieuwe fusies droegen daar beperkt toe bij: met leer en vellen in 1953, tabak één jaar later en steen in 1974. De naoorlogse vakbeweging verschilde wel van de vooroorlogse. De monolithische, met de BWP verbonden SK, ruimde plaats voor nieuwe, meer revolutionaire stromingen, zoals de renardisten en communisten, die hun plaats opeisten in het ABVV. Die was in 1945 opgericht uit het Belgisch Vakverbond (BVV), de opvolger van

Arbeiders aan het werk in de Société belge de l'Azote, ca. 1925-1930. (IHOES, Seraing)

de SK. Anders dan de SK stond het ABVV autonoom tegenover de socialistische partij (BSP), wat een moeilijke oefening was voor de AC. Die was immers een loyale partner van de BWP/BSP en dat plaatste de AC-LHB in een lastig parket. In die regio hadden renardisten en communisten namelijk veel impact. Zij zagen de AC als een overwegend Vlaamse centrale die, anders dan zij, tegen het federalisme was. In tegenstelling tot de renardisten was de AC ook voor de cumul van syndicale en politieke mandaten. De staking tegen de Eenheidswet van 1960-1961 was de katalysator van het conflict. De nationale AC

was tegen een staking en verzette zich dus tegen de overwegend Waalse centrales, met de metaalcentrale in het bijzonder, die wel het werk neerlegden. Dat maakte de AC-LHB na de staking tot een paria in de gewestelijke afdeling Luik van het ABVV (ABVV-Luik). De AC-LHB verliet zelfs de zetel van ABVV-Luik om een onderkomen te zoeken in het Maison syndicale in de Rue Darchis. Ze keerde pas in 1995 terug naar de Place Saint-Paul, waar het hoofdkwartier van het ABVV-Luik was en nog altijd is. Pas vanaf de tweede helft van de jaren 1960 normaliseerden de onderlinge betrekkingen min of meer.

Met de oliecrisis van begin jaren 1970 nam de vierde fase van het Belgisch syndicalisme een aanvang. De inflatie en de werkloosheid stegen en de vakbeweging werd in het defensief gedrongen. Gesterkt door de regeringen-Martens van de jaren 1980 eisten de werkgevers loonmatiging. Dat maakte het er voor de bonden niet eenvoudiger op. De uitdagingen waren legio. (Jonge) vrouwen, laaggeschoolden en mensen met een andere culturele achtergrond hadden meer kans om werkloos te worden en te blijven. De loopbaanonzekerheid nam toe en de koopkracht nam af. Het aantal kleine bedrijven groeide ten koste van het aantal grote bedrijven waardoor de syndicale vertegenwoordiging en de onderhandelingscapaciteit daalden. De overheid remde het vrije (loon)overleg af, Europa interfereerde in de arbeidsverhoudingen op bedrijfsvlak en nieuwe hr-managementspraktijken ondermijnden de syndicale werking in de bedrijven. Burgerlijke rechtbanken kwamen veel meer tussen bij geschillen en stakingen, wat recent leidde tot enkele veroordelingen. De kwestie van de rechtspersoonlijkheid waardoor vakbonden kunnen verantwoordelijk gesteld worden voor daden van hun leden tijdens stakingsacties, speelde op enz. In de regio werd in deze periode niet alleen de metaalnijverheid getroffen. Ook de petroleum-, glas-, tabak-, papiersector en andere sectoren en bedrijven, zoals Val-Saint-Lambert, Uniroyal-Englebert, Jenatzy-Leleux Sclessin, Orban-Bois, die deel uitmaakten van de AC-LHB, kregen klappen.

Initieel nam de strijdbaarheid van de vakbonden zeker niet af. Het aantal stakingen bleef hoog. Ook het aantal bedrijfsbezettingen in de tweede helft van de jaren 1970 viel op, waarbij de bezetters soms het beheer van de productie overnamen, zoals in het Luikse in 1975 bij Val-Saint-Lambert (pp. 289-292).

Vanaf 1974 probeerde de AC-LHB de tewerkstelling en de sociale verworvenheden zoveel mogelijk te behouden. Ze onderschreef daarbij de initiatieven van het ABVV en/of het gemeenschappelijk vakbondsfront en nam deel aan alle stakingen en protesten tegen het soberheidsbeleid van de verschillende regeringen: van de vrijdagstakingen in 1977 tot en met de stakingen en betogingen tegen de regering-Michel I (2014-2018).

In deze periode verhuisde het syndicale zwaartepunt in de sectoren van de AC-LHB van grote firma's als Englebert naar kleinere economische entiteiten, zoals kmo's en onderaannemers. Dit vereiste een andere syndicale aanpak. Samen met onder meer de Fondation André Renard stoomde de AC-LHB haar militanten en vakbondsafgevaardigden klaar met doorgedreven vormingen. De AC-LHB vond ook meer groeimogelijkheden in nieuwe sectoren zoals die van de dienstencheques en van schoonmaak- en maatwerkbedrijven. De ledentallen stegen en staken schril af tegen de economische neergang van de regio sinds 1974. Sinds 2009-2010 overschrijden ze zelfs de kaap van 30.000. De nieuwe sectoren leverden de AC-LHB veel nieuwe vrouwelijke leden op. In 2008 namen ze 39 procent van het totale ledenaantal in, wat de gewestelijke afdeling vergeefs trachtte te vertalen in haar syndicale besluitvormingsorganen.

Als vanouds vocht de AC syndicale 'grensconflicten' uit met andere centrales. Vaak losten fusies de problemen op. De AC zelf is kort na WO I bijvoorbeeld opgericht om komaf te maken met de kwestie of een schilder of een houtbewerker op een bouwwerf nu lid moest zijn van de schilders- of houtbewerkerbond of van de bouwarbeidersbond. Voortaan maakten ze allemaal deel uit van dezelfde AC, of ze nu op een bouwwerf werkten of niet.

Recenter zijn de syndicale grensgeschillen van de AC en andere arbeiderscentrales met de Bond van Bedienden, Technici en Kaderleden (BBTK). Ze waren het gevolg van de verregaande centralisering van het ABVV. In 2018 leidden de conflicten tot een onderling akkoord tussen beide centrales dat elk van hen een aantal sectoren toebedeelde, ongeacht het statuut van de werknemers. Het effect op de ledentallen van de AC-LHB is nog niet duidelijk, al zien we een kleine opwaartse knik tussen 2017 en 2019 (zie de grafiek van p. 286).

De genoemde fasen van het Belgisch syndicalisme vallen samen met de vier hoofdstukken in *Épopée, La Centrale Générale FGTB Liège-Huy-Waremme: maître d'oeuvre de l'unité ouvrière*. Daarbij wordt de werking van gewestelijke vakbonden op het terrein, in sectoren en bedrijven belicht, waardoor we een idee krijgen van de manier waarop ze de algemene syndicale lijn regionaal en sectoraal naar de leden toe vertalen. Elk hoofdstuk is volgens eenzelfde patroon opgebouwd. Dat komt de verhaallijn en de herkenbaarheid van de thema's ten goede. Grafische herkenningspunten, zoals de weergave van de ledentallen, ondersteunen de opbouw. Vanaf het tweede hoofdstuk besteedt het boek ook aandacht aan de geschiedenis van de vakbonden die fuseerden met de AC-LHB. Die komen in afzonderlijk vormgegeven katernen per hoofdstuk, dus per tijdvak waarin ze fuseerden met de AC-LHB. Ook dat visuele aspect versterkt de verhaallijn. Dat maakt van dit boek een model voor soortgelijke werken.

Toch mis ik een aantal zaken. Na WO II worden de concurrerende bonden wat uit het oog verloren waardoor de uitleg over de haast onophoudelijk stijgende ledentallen niet helemaal tot zijn recht komt. Ik besef wel dat dat niet eenvoudig is omdat de christelijke

concurrentie anders gestructureerd is. Zo beheert de AC sectoren die in het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) door verschillende centrales bewerkt worden. Het uitpluizen van uitslagen van sociale verkiezingen had hier eventueel soelaas kunnen bieden. We mogen evenwel niet uit het oog verliezen dat deze studie werd geschreven in coronatijden. De auteurs hebben daarom niet de kans gekregen om dit euvel te verhelpen. Of eerder: dit euveltje. Want over het algemeen is dit werk bijzonder lezenswaardig. Het is vlot, gestructureerd en helder geschreven (in het Frans) en de illustraties zijn een meer dan aangename plus.

Luc Peiren, onderzoeker, Amsab-ISG